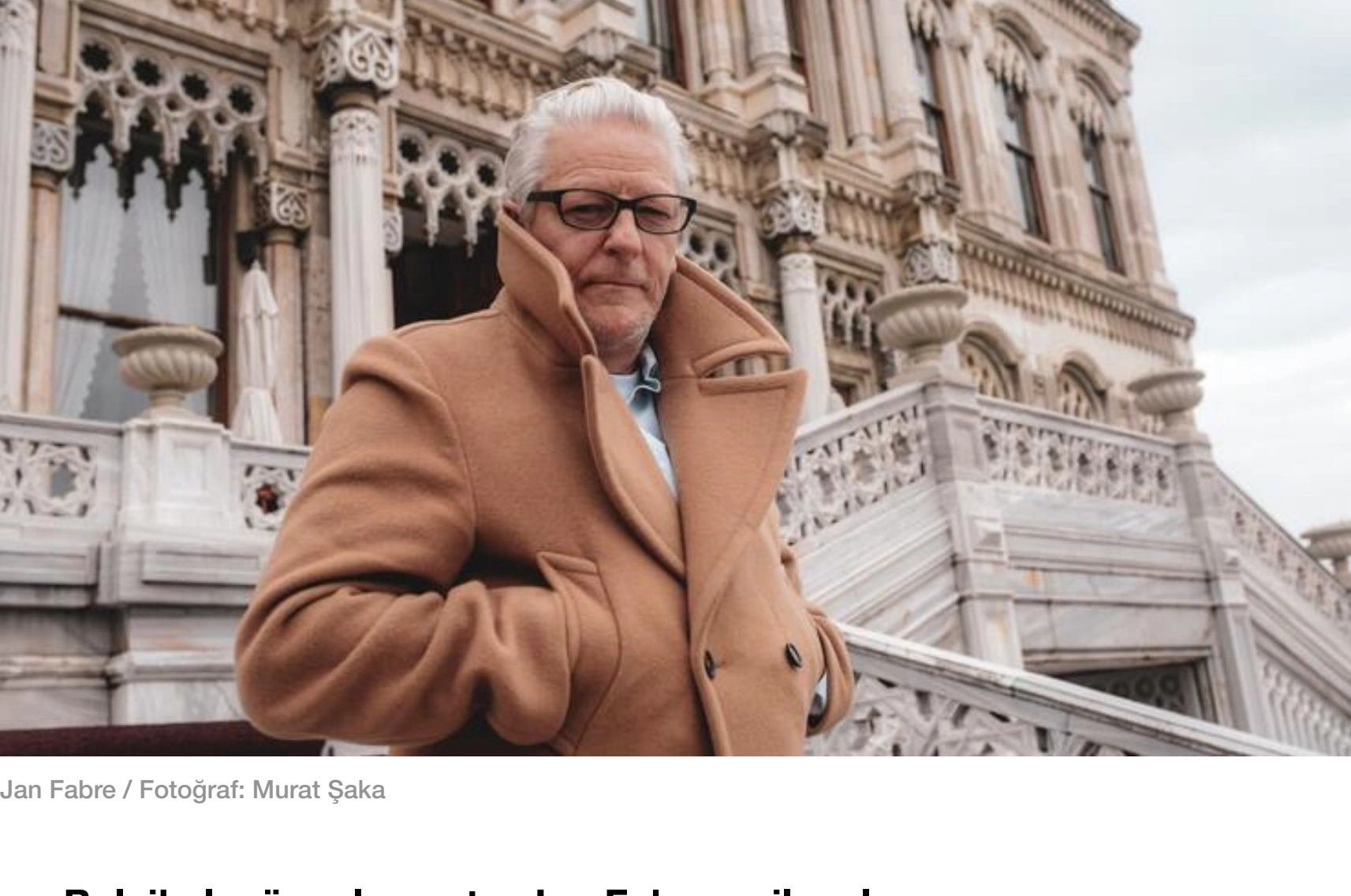

Güzelliğin hizmetkârıyım

Jan Fabre / Fotoğraf: Murat Şaka

Belçikalı güncel sanatçı Jan Fabre, milyonlarca mücevherböceğini kullanarak yaptığı mozaik ve heykelleriyle, Galeri Pilevneli'nin konuğu olarak Türkiye'de. Performansları, oyunları ve eserleriyle dünya çapında ses getiren sanatçının Türkiye'deki ilk kişisel sergisi, ülkesi Belçika'nın Kongo'daki sömürgeci geçmişine eleştirel bir bakış sunduğu 23 esere yer veriyor. Kendisini 'kamikaze sanatçı' olarak tanımlayan, aynı zamanda tiyatro sanatçısı ve yazar Jan Fabre ile sergi öncesinde bir araya geldik.

Performans ve tiyatro sahnesine öncü, çarpıcı işler sunmaya başladığında 20'li yaşlarındaydı. Kariyerinin ilerleyen dönemlerinde insan ve hayvan bedenine bakışını, sıradışı materyaller kullanarak ürettiği, tarihsel ve politik eleştirilerle örülü çağdaş sanat eserleriyle aktardı. Bugün başta mücevherböcekleriyle ürettiği mozaikleri, heykelleri ve kurucusu olduğu tiyatro topluluğu **Troubleyn**'in fiziksel ve zihinsel sınırları zorlayan oyunları ile öne çıkan dünyanın önde gelen multidisipliner çağdaş sanat insanlarından biri.

Belçikalı sanatçı **Jan Fabre**, 'Belçika Kongosu'na Saygı' adlı kült serisinden 23 işle, Galeri **Pilevneli**'nin konuğu. 'Saflik Dizlerinin Üstünde', sanatçının Türkiye'deki ilk kişisel sergisi. Sergiyle eşzamanlı olarak, 1978'den itibaren geceleri tuttuğu ve okuyana sanatçının zihninde dolaşma hissi veren günlükleri de iki kitap halinde (Gece Günlüğü) Doğan Kitap etiketiyle yayımlandı. Kendisini bir 'kamikaze sanatçı' ve 'güzelliğin hizmetkârı' olarak tanımlayan Jan Fabre ile sergi öncesi bir araya geldik. 40 seneye yayılan yolculuğunu konuştuk.

Pandeminin ortasında işlerinizle İstanbul'dasınız. Nasıl geliştirdi sergi süreci?

Beni buraya getiren doğanın anarşisi oldu (gülüyor). Murat (Pilevneli) geçen sene beni Atwerp'te ziyaret edip birlikte çalışmayı teklif etti. Buradaki sergi, yıllar önce Kiev'de ürettiğim iki büyük serimden biri olan 'Belçika Kongosu'na Saygı'nın parçası. Murat'ın ziyareti Belçika'nın, eski sömürgeci Kongo'dan özür dilediği günlere denk geldi. Kongo'nun bağımsızlığına kavuşmasından 50 sene sonra, Belçika Kralı ve Kraliçesi Belçikalı kolonyalistlerin bu ülkede yaptığı zulümden dolayı özür dilemişti. Kısa süre sonra 'Black Lives Matter' (Siyah Hayatlar Değerlidir) hareketi başladı. Ben seneler önce yaptığım bu iki seride ülkemizin sömürgeci geçmişini eleştirmiştim. Bu seriden bir grup işi İstanbul'a getirmenin iyi olacağını düşündüm.

'Belçika Kongosu'na Saygı' serisiyle ülkenizin kolonyal geçmişine dikkat çekeli 10 sene olmuş.

Avrupa'nın ortasındaki bu küçük, hoş ülke Kongo'da kötü şeyler yaptı. Korkunç. Çocukluk çağımda, 1960'lı, 70'li senelerde hâlâ bize okullarda Belçikalıların siyahları nasıl da uyarlatırdığı, Kongo'da bir sürü iyi şey yaptığımız öğretiliyordu. Seriyi ilk yaptığımda ülkemizin kolonyal geçmişini eleştirdiğim için çok fazla saldırıya maruz kalmıştım. Son senelerdeyse ülkede bu konuda yeni bir politik doğruculuk dalgası var ve bu iyi bir dalga...

Kongo'da olanlara ilginiz nasıl başladı?

Benim ailemden insanlar da Kongo'da bulundu. 1960'larda döndüler. 10 yaşındaydım; ailenin Kongo'dan dönen üyelerinin çocuklarını hatırlıyorum, inanılmazdı, birilerinin ayakkabılarının bağcıklarını bağlaması, sırtlarına paltolarını giydirmesi için beklerlerdi. Çünkü Kongo'dayken, siyah insanların onlara hizmet etmesini öğrenmişlerdi. Sonra Kongo'da yapılanların fotoğraflarını gördüm, köleleri... Genç bir adam olarak gördüklerimden çok etkilenmiştim. Bu fotoğrafları senelerce topladım. 20 sene önce, Belçika Kraliçesi Paola'dan sarayın tavanına bir iş yapmak üzere davet aldığımda buraya mücevherböceklerinin kabuklarını kullanarak 'Heaven of Delight' adlı işimi yaptım. Mücevherböcekleriyle çalışmak, ışıkla resim yapmak gibiydi, yeni bir deri yaratmak gibiydi... Kraliçe'nin etrafındaki insanlar yapmaya çalıştığım şeyi başta hiç sevmeydi. Bittiğindeyse herkes işin estetik güzelliğinden bahsetmeye başladı...

Purity on Its Knees (Saflik Dizlerinin Üstünde), 2015. Mücevher böceği kınkanatları, polimer, doldurulmuş kuş.

Serginize ismini veren 'Saflik Dizlerinin Üstünde' eserlerden birinin adı, değil mi?

Evet, bir iskelet parçasının üstünde bir papağan duruyor. Geçmişte, Kongo'dan getirilen papağanlar, Batı Avrupa'da saf, egzotik varlıklar olarak görülüyordu. Ama bu saflik, dizlerinin üstünde onlara hizmet etmek durumundaydı... Bence güzelliğin hizmetkârıyım. İşim güzelliğin ve insanlığın kırılganlığını savunmak. Bence bu, bir sanatçının esas görevidir.

Kullandığım teknik gereği işlerimin tamamlanması çok uzun sürüyor. Her böceği tek tek yapıyoruz. Ve prizma rengi etkisi elde ediyoruz. Bir taraftan mavi görünken sonra turuncuya, altın sarısına dönüşüyor... Mücevherböcekleri dünyanın en eski bilgisayarları bence. İnsanlık tarihinin en eski hafızasına sahip, çok zeki varlıklar. İşlerimde kullandığım hayvanlar koruma şirketlerinden aldığım, doğal yollarla ölmüş hayvanlar. Böcekleri üniversitelerin entomoloji bölümlerinden ve Asya ve Afrika'da restoranların çöplerinden topladık. Yüksek protein değerine sahip olan bu böcekler bu bölgelerde yeniyor. Sergide göreceğiniz, böceklerle yaptığım mozaikler ve heykeller Belçika olarak Kongo'dan çaldıklarımıza işaret ediyor. Bir işimde senelerce Belçika'dan Kongo'ya uçuşlar yapmış bir Sabena Hayavolları uçağı ve ironik bir şekilde uçağa doğru kocaman bir gülümsemeyle bakan siyah bir erkek görülüyor örneğin.

"Herkes kendi evcil tanrılarına tapar. Ben örümceği ve bokböceğini seçtim." Bu cümle 'Gece Günlüğü'nden, 1984'te yazmışsınız.

Acaba böceklere olan ilginiz o dönemde mi başlamıştı?

(gülüyor) Bu cümleyi hatırlamıyorum... Sanatçı olarak her zaman keşfetmeye, yeni yollar bulmaya açık bir oldum. Tüm işlerim metamorfoza dair. İlk küçük 'laboratuvarım' ailemin bahçesinde bir çadırı. Mikroskopuyla solucanları, sinekleri inceliyordum. Bir gün amcam "Jan biliyor musun, ailemizde müthiş bir entomolojist (böcekbilimci) vardı, Jean-Henri Fabre..." dedi. Kendisi büyük büyük dedem, bu da beni çok etkiledi.

Jan Fabre / Fotoğraf: Murat Şaka

SANATÇI OLARAK BEN DE BİR SOLUCANIM

Sanat algınızın vahşi, ilkel, hayvani bir güzelliği aramak üzerine Aradığınız güzelliği hissediyoruz. Siz nasıl tanımlarsınız?

Kullandığım güzelliği kavramı etik değerler ve estetik prensipler arasındaki uyumu içeriyor.

Sahnede de çok yüksek bir enerji yaratma peşindediniz hep. Zaman içinde tiyatro anlayışınız değişti mi?

40 senede bir parça daha akıllandım. Ama sadece biraz... (gülüyor) Tüm sahne işlerim insan bedeninin anlamı, bedenini içini ve dışını araştırmak üzerine kurulu. Deri, iskelet, kan, sperm, gözyaşları... Diğer ölçütüm ise insandan hayvana, hayvandan insana doğru olan metamorfoz.

20'lerinizden beri kendi bedeninizin içini ve dışını da enstrüman olarak kullandığınız solo performanslar yapıyorsunuz. Bugün, 60'larınızda sanatsal anlamda bedeninizle ilişkiniz nasıl?

Solo performansları seviyorum; ekonomik anemda galerilerin ve müzelerin içinde bulunduğu kapitalist sisteme aykırı. Solo performanslarla fiziksel ve zihinsel gücünüzü ölçersiniz. Dansçılarım ve oyuncularımınla çalışmama da faydası oluyor; performans için gereken fiziksel ve zihinsel gücün farkına varıyorum. Kendi bedenime yapmayacağım şeyi dansçılarımın yapmasını istemem. Son performansımda, Floransa'da bir meydana, vücudum bantlarla sarılı halde yerde solucan gibi üç saat sürüklendim. Akranım birkaç arkadaşımı arayıp "Jan, lütfen, bu yaşta bunu neden yapıyorsunuz!" demişti... Sanatçı olarak ben de bir solucanım. Toprakta solucanı çekip kopardığınızda toprak ölür. Toplumdan da sanatçıyı aldığınızda toplum ölecektir.

Sahne için kanlı canlı işler üreten biri olarak dijital tiyatro üzerine ne düşünüyorsunuz?

Bu tiyatro kutsallığındaki ruha inanıyorum. Tiyatro, insanları bir araya getirir. Birbirimizi görmeye, koklamaya ihtiyacımız var. Enerjiyi hissetmeliyiz. Üretimlerimiz durunca, oyuncularımızı finansal olarak desteklemek için onların kendi yaratımı olan oyun okumaları, dans videoları yaptık. Çok güzel küçük işlerdi ama elbette ki canlı tiyatroyla bir değil. Pazartesi yeni oyunumu çalışmaya başlıyorum: 'Fluid Force of Love'. Cinsiyet kimliği meselesi üzerine, cinsiyet tanımlarına dair bu yeni inanılmaz dalga üzerine ironik bir metin, bazıları kızdırabilir. Bu meselenin medyada tuhaf bir şekilde ele alındığını düşünüyorum. Hepimizin farklı var oluş biçimlerini kabul etmemiz çok önemli. Ama bunun da karşı tarafın despotluğuna dönüşmemesi gerek. İroni zekâyâ dayanan, çok güçlü bir silah. Ben hem zihinsel hem de ruhsal anlamda açık fikirli bir kamikaze sanatçıyım.

İki sene önce eski dansçılarınızdan hakkınızda bir dizi taciz ifşası gelmişti. Soruşturma açıldı. #MeToo hareketi tüm dünyada gündemdeyken kendi durumunuza dair ne söylersiniz?

#MeToo çok önemli bir hareket, destekliyorum. Feminizmi destekliyorum. Kendisi de güçlü bir feminist olan annem tarafından yetiştirildim. Bugünlerde algının gerçeklerden daha önemli olduğunu öğrenmek zorunda kaldım. İki buçuk yıllık bir sürecin ardından, Troubleyn Tiyatro Topluluğu'nun eski dansçılarında olan dört kadını ile arabuluculuk sürecindeyiz. Herhangi bir dava yok ve açılmadı. Zamanın yanımda olacağına ve gerçeğin kendisini açığa çıkaracağına inanıyorum.

Avant Grade, 2011. Ahşap üzerine mücevher böceği kınkanatları.

'Saflik Dizlerinin Üstünde' 20 Şubat 2021'e kadar Pilevneli Dolapdere'de görülebilir.